

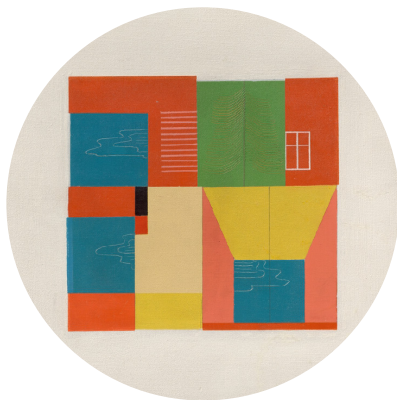
Metodický list pre

5. – 8. ročník ZŠ

Expozícia Moderna



← mapa



Expozícia Moderna v Slovenskej národnej galérii predstavuje kurátorský výber Kataríny Bajcurovej z diel z obdobia od konca 19. storočia do konca druhej svetovej vojny s intervenciou niekoľkých diel z druhej polovice 20. storočia. Pre druhý stupeň základných škôl je zároveň veľmi vhodnou príležitosťou pre získanie základnej orientácie v galérii, vo viacerých umeleckých tendenciách a vo svete umenia vôbec.

Aktívny (pracovný) list dáva deťom dostatok priestoru pre osobnú skúsenosť a vám pomôže sledovať navrhovanú osnovu.

Metodický list vás prevedie jednotlivými aktivitami vychádzajúcimi z výkonových a obsahových štandardov a poskytne dostatočnú informačnú oporu. Aktivity sú navrhnuté pre časovú dotáciu 45 minút. Pre viac pohodlia môžete použiť prenosné stoličky, ktoré nájdete pred expozíciou.

Orientácia v galérii

Navigácia: Vojdite do expozície na jej začiatku, priamo pred veľkým obrazom Ladislava Mednyánszkeho. Tu si na chvíľu sadnite.

Metóda: diskusia

Ciel: oboznámiť sa so špecifickým priestorom, akým je galéria, a zamyslieť sa nad tým, čo sa nachádza v expozícii Moderna; priblížiť si pojem prológ a načrtnúť formy komunikácie v galerijnom prostredí

Postup: Zamyslite sa spoločne so skupinou, v akom priestore sa nachádzate a čo je preň typické. Môžete si pomôcť doplňujúcimi otázkami, aké predmety vidíte okolo seba. Informujte deti, že sa nachádzate vo výstave, ktorej názov je Moderna, a opýtajte sa, čo si predstavujú pod pojmom moderné. Pri vyšších ročníkoch sa môžete pýtať, či sa im to spája s nejakými dejinnými udalosťami alebo obdobím. Informujte žiakov a žiačky, že pojem moderna v súvislosti s umeleckými dielami označuje určité obdobie, ktoré bolo takmer pred sto rokmi, a zamyslite sa spolu, či by to mohlo byť ešte moderné. Upozornite na to, že objekty sú nielen pre svoj vek veľmi vzácne, a preto v galérii dodržiavame

určité bezpečnostné pravidlá, ktoré diela chránia. Pokúste sa spoločne prísť na to, aké to sú. Upozornite skupinu na pojem prológ na stene a spýtajte sa, či by vedeli tento pojem vysvetliť a ako mu rozumejú vo vzťahu s danou expozíciou.

Evaluácia: Pripomeňte si spolu, podľa čoho ste prišli na to, akým špecifickým priestorom je galéria a ako ste uvažovali v tomto kontexte nad pojmami moderný a prológ. Na základe toho sa zamyslite, akými komunikačnými metódami a nástrojmi k vám galerijný priestor prehovára. Okrem vizuálnej (obrazovej) komunikácie sa využíva usporiadanie priestoru a text. Tieto nástroje (obraz, text a priestor) sa používajú aj pri práci s mapou, preto aktívne listy, ktoré skupine rozdáte, majú aj podobu mapy, do ktorej si počas celej prehliadky môžu všetci robiť poznámky a zaznačovať miesta, ktoré sa v príbehu slovenskej moderny budú spomínať.



Doplňujúce informácie: Diel sa nemožno dotýkať, pretože mastnota našich rúk zanecháva určité stopy a pri vysokom počte ľudí v galérii by sa postupne diela mohli poškodiť. Fotografovanie je možné iba bez blesku – agresívne svetlo blesku môže ovplyvniť zmenu farby. Mnohé materiály sú náchylné na teplo a vlhkosť, preto sa vo výstavách udržiava primeraná klíma.

1

Orientácia vo svete (umenia)

Navigácia: Zostaňte na mieste a sústreďte sa na dielo Ladislava Mednyánszkeho *Noční pútnici pri kríži*.

Metóda: diskusia, práca s historickými prameňmi, slovná interpretácia diela

Cieľ: podporiť interpretáciu a analýzu umeleckého diela na základe kontextu a práce s historickými prameňmi

Postup: Vyzvite skupinu, aby sa zadávala na dielo a vyjadrila, ako na ňu dielo pôsobí. Všímajte si pri tom farby, svetlo, kompozíciu aj námet. Potom stručne predstavte Ladislava Mednyánszkeho ako uhorského maliara maďarského pôvodu, ktorý sa narodil v polovici 19. storočia v Beckove, študoval v Mníchove a Paríži a časť svojho života strávil v Strážkach pri Spišskej Belej. Významná časť jeho tvorby vznikala priamo v plenéri, teda vo voľnej krajine, ktorá sa popri portrétnej tvorbe stala jeho najvýraznejšou témou. Vyzvite deti, aby si prečítali úryvok z umelcovho listu sestre a označili

všetko, čo ich nejakým spôsobom zaujme alebo vyruší, či pomôže trochu sa priblížiť umelcovi či dielu.

Znenie:

Viedeň, 13. nov. [1917],
Milá Miri! Vrátil som sa
9. novembra z frontu veľmi
zoslabsnutý. [...] Ležal som 4 dni,
som u priateľa Gyulu Klábera
a jeho milej manželky, ktorí ma
opatrovali ako vlastného brata.
Čo nového v Strážkach?
Určite je veľmi zima.
S decembrovým snehom prišla
zima, sneží tu a je veľmi chladno.
Napiš čoskoro a podrobne o Vašich
každodennostiach, čo by som dal
za to, keby som mohol byť pár dní
s vami, ale, žiaľ, ešte to nejde.
Objímam Vás
Starý Pes

(zdroj: MEDNYÁNSZKY, Ladislav.
Denníky a listy 1877 – 1918.
 Bratislava : SNG, 2019, s. 596.)

Evaluácia: Zamyslite sa spoločne, či sa na dielo po prečítaní listu dívate inak, a zhrňte si, čo ste sa dozvedeli, čo sa vám zdá dôležité. Môžete si pomôcť pomocnými otázkami: Vieme vyčítať z listu alebo diela niečo o období, v ktorom autor žil a tvoril, a o vtedajšej spoločnosti? Dozvedáme sa niečo viac aj o jeho živote alebo osobe?

Pri vyhodnotení môžete upozorniť na sociálny rozmer, ktorý zaznieva z listu aj diela, odkazujúci na ťažké životné podmienky a „putovanie“ alebo migráciu, ktorá zjavne bola súčasťou každodenného života. Upozorniť tiež môžete na nezvyčajnú situáciu s identitou umelca – spomínali ste maďarský pôvod, ale narodil sa v Beckove, študoval v Mníchove a Paríži, zjavne žil aj vo Viedni a cnelo sa mu za rodinou v Strážkach. Navyše sa podpísal ako Starý Pes, čím svoju identitu ešte viac navrstvil. Okrem toho sa netajil svojou homosexuálnou orientáciou. Na záver sa môžete skupiny opýtať, čo si myslia, že má vplyv na ich identitu, či sa nejako identifikujú s nejakým miestom, a ak áno, môžu si ho zakresliť do mapy (v prípade, že je to miesto mimo mapy, môžu naznačiť smer).



Tip: Diskusiu o rozmanitosti za pomoci výtvarného umenia môžete rozšíriť o ďalšie aktivity aj v škole podľa metodických námetov pre výtvarnú a multikultúrnu, občiansku či etickú výchovu dostupných v sekcii vzdelávania na webumenia.sk pod názvom [Multikultúra](http://webumenia.sk).

Interpretácia, štýl a štylizácia

Navigácia: Zostaňte na mieste a otočte sa k dielu Antona Jasuscha *Kolobeh života*. Na záver evaluácie sa presuniete do uzavretého priestoru v strede expozície.

Metóda: kreatívne písanie, psychický automatizmus

Ciel: experimentovať s voľnou interpretáciou diela a so psychickým automatizmom, priblížiť si význam štylizácie

Postup: Vyzvite skupinu, aby sa sústredila na monumentálne dielo, a stručne informujte o autorovi ako významnom predstaviteľovi tzv. košickej moderny. Pri štúdiu v Mníchove sa stretol s prejavmi nemeckého symbolizmu a expresionizmu, čo sa prejavilo aj v jeho tvorbe, napríklad pri práci s výraznými kontrastnými farbami. Okrem toho nepochybný vplyv na jeho tvorbu mala aj prvá svetová vojna, počas ktorej padol do zajatia, preto jeho diela majú často veľmi existenciálny charakter. To naznačuje aj názov tohto diela – *Kolobeh života*

alebo *Putovanie duší*. Spýtajte sa skupiny, ako na nich dielo pôsobí a čo im hovorí. Vyzvite ich, aby svoju interpretáciu skúsili vyjadriť prostredníctvom haiku. **Haiku** je druh japonskej básne, ktorá sa riadi presnými pravidlami. Tradične pozostáva z troch veršov obsahujúcich **5 + 7 + 5** slabík a čitateľovi, čitateľke má navodiť dojem z prežívania prírodných javov alebo okamihov. V modernej podobe môže byť haiku o čomkoľvek a počet slabík záleží od jazyka, v ktorom je písané. Upozornite skupinu, že na prácu majú nanajvýš sedem minút a že básne nebudú musieť čítať nahlas, takže sa pokojne môžu nechať unášať vlastnou fantáziou. Ak sa vám bude zdať, že skupina potrebuje viac povzbudiť, v aktívnom liste majú tip: sústreď sa na obsah jednotlivých veršov. Odpovede na tieto otázky ti môžu pomôcť pri jeho tvorbe:

- ① Čo ťa mátie?
- ② Po čom túžiš?
- ③ Čo si všímaš na mieste, kde sa práve teraz nachádzaš?

Evaluácia: Po dokončení básne sa skupiny opýtajte, ako sa im tvorilo, či bolo náročné vymyslieť obsah alebo napasovať ho do formy haiku. Pri vyhodnocovaní spomeňte aj pojem psychický automatizmus – voľné radenie

myšlienok, ktoré sa často objavovalo v kultúre prvej polovice 20. storočia aj ako istá forma reakcie na traumatické udalosti. Pri starších ročníkoch sa môžete spýtať, či sa s pojmom nestreli už na literatúre. Okrem toho zhodnoťte, nakoľko sa voľná interpretácia musela podriaďovať štýlu básne, a upozornite na pojem štýl a štylizácia. Objasnite, že v súvislosti s vizuálnym umením sa pojem štylizácia často spája aj so zjednodušaním formy a tvaru – ako príklad môžete uviesť diela Mikuláša Galandu (*Ružová madona*) a Vladimíra Kompánka pri vstupe do uzavretého priestoru v strede expozície.



Obraz a skutočnosť

Navigácia: Vojdite do uzavretého priestoru v strede expozície, sadnite si a sústreďte sa na maliarske a grafické diela pred sebou.

Metóda: interpretácia textu, práca so základnými výtvarnými vyjadrovacími prostriedkami

Cieľ: priblížiť si výtvarnú interpretáciu, štylizáciu a prácu so základnými vyjadrovacími prostriedkami

Postup: Vyzvite skupinu, aby si prečítala úryvok z manifestu slovenského moderného umenia nazvaného *Súkromné listy*, ktoré začiatkom 30. rokov 20. storočia formulovali a publikovali Ľudovít Fulla a Mikuláš Galanda. Opýtajte sa žiakov a žiačok na ich názor na tento manifest a vyzvite ich, aby ho vnímali aj v súvislosti s dielami, ktoré vidia pred sebou, a hľadali prejavy toho, čo umelci hlásali. Následne vyzvite skupinu, aby nakreslili čiaru, ktorá vyjadruje ich momentálne pocity (čiara môže byť aj viac), pričom majú k dispozícii iba ceruzu, no môžu pracovať s prítlakom, tieňovaním, striedať hrot ceruzky a plochu tuhy, rovnako môžu pracovať

s formou čiary – celá čiara, prerušovaná čiara, vlnitá čiara... Nezabudnite skupinu informovať, že na aktivitu majú päť minút.

Znenie:

obraz má sa podobat' obrazu a nie výseku z krajiny ... funkciou maliarskeho umenia je tvoriť novú emotívnu realitu: prostriedkom k tomu je f+p+s farba, plocha, svetlo. preto už nekopírujeme 1,000.000x opakované lúbezné krajiny, nemaľujeme západ a východ slnka v jemných a sladkých farbách. maľujeme svoju skutočnosť, svoje sny, vyjadrujeme seba.

(zdroj: *Súkromné listy Fullu a Galandu*)

Evaluácia: Spýtajte sa skupiny, či bolo náročnejšie vyjadriť sa takýmto spôsobom výtvarne ako verbálne. Môžete chvíľu diskutovať o tom, ako je niektoré pocity alebo myšlienky ťažké vyjadriť prostredníctvom slov, a na druhej strane ako nejednoznačne čitateľné sú z výtvarného prejavu. Na záver sa môžete spoločne zamyslieť nad tým, aký dôležitý pre domácu výtvarnú scénu mohol byť manifest v podobe súkromných listov. Pri tejto príležitosti si môžete dobre priblížiť aj samotný

pojem manifest – verejné vyhlásenie programu, teda zásad tvorby.

Doplňujúce informácie: Ľudovít Fulla (1902 – 1980) bol slovenský maliar, grafik, scénograf a ilustrátor, pedagogicky pôsobil na prvej umeleckej škole na našom území – Škole umeleckých remesiel Josefa Vydru v Bratislave (ŠUR). Je považovaný za významnú osobnosť v presadzovaní princípov moderného umenia. Za dielo *Pieseň a práca*, ktoré môžete vidieť aj v tejto expozícii, získal ocenenie Grand Prix na Medzinárodnej výstave umenia a techniky v Paríži v roku 1937. Mikuláš Galanda (1895 – 1938) bol významný slovenský maliar, grafik a ilustrátor, ktorý spolu s Ľudovítom Fullom pedagogicky pôsobil na bratislavskej ŠUR.

Tip: V experimentovaní so základnými vyjadrovacími prostriedkami či hľadaní rôznych spôsobov vyjadrenia vlastného ja môžete pokračovať aj v škole za pomoci vzdelávacích videí zo série *Výtvarná rozcvička* pod názvom [Jazyk obrazov](#) a [Umenie a identita](#).

Žena v modernom umení

Navigácia: Presuňte sa von z miestnosti do časti expozície, v ktorej vám v priechode neprekážajú sochárske diela. V tomto priestore sa bude skupina chvíľu pohybovať individuálne, potom sa zastavíte pred dielom *Jazerná záhrada* od umelkyne Toyen, ktoré vidíte hneď na začiatku.

Metóda: bádanie, analýza, slovná interpretácia

Cieľ: uvedomiť si, aké bolo postavenie žien v umení v sledovanom období, a zamyslieť sa nad spoločenskými aspektmi dobovej kultúry

Postup: Vyzvite skupinu, aby v tejto časti expozície (medzi stenou a pozdĺžnym panelom) vyhľadala rôzne pozície žien v dobovom umení. Môžu pracovať individuálne alebo vo dvojiciach či v trojiciach, svoje postrehy si zapisujú na vyčlenené miesto v aktívnom liste. Upozorníte skupinu, že na aktivitu majú päť minút, potom sa stretnete pred dielom Toyen.

Evalúácia: Vyhodnoťte spolu, čo skupina o ženách v umení

prvej polovice 20. storočia zistila. Zhodnoťte, v akých pozíciách boli ženy zobrazované (ako matky, nevesty, objekty túžby...), a spoločne sa zamyslite nad tým, ako to súviselo s ich spoločenským postavením. Zistite, či niekto objavil aj inú pozíciu ženy – autorskú. Pri diele Toyen môžete poukázať na nízke zastúpenie žien umelkýň v predchádzajúcom období, čo súvisí napríklad aj s právami žien na vzdelanie, pričom môžete pripomenúť, že na bratislavskej ŠURke pôsobilo niekoľko významných umelkýň, napríklad Julie Kováčiková-Horová alebo Irena Blühová (ktorých diela sa nachádzajú na druhej strane panela).

Následne môžete priblížiť príbeh Marie Čermínovej, pôvodom českej maliarky, grafičky, grafickej dizajnerky, scénografky a ilustrátorky, ktorá istý čas študovala a pôsobila v Paríži v okruhu kubizmu a surrealizmu. Okrem toho bola známa tým, že nosila pánsky odev a prijala umelecké meno Toyen odvodené od francúzskeho pojmu *citoyen*, čo znamená občan alebo občianka, čím jasne dala najavo, že ju občianstvo identifikuje viac ako žensťvo. Vyzvite žiačky a žiakov, aby si vyskúšali zapísať konkrétne pod-

statné meno, ktoré ich vystihuje. Ak Toyen svojím umeleckým menom poukázala na význam občianstva aj v umeleckom svete, zamyslite sa spoločne, či umenie alebo galérie majú mať podľa vás nejakú spoločenskú zodpovednosť.

Tip: V téme identity spracováanej v umení môžete pokračovať aj v škole za pomoci videa [Umenie a identita](#).



Človek vo svete

Táto aktivita je doplnková, vrátiť sa k nej môžete v škole.

Navigácia: Prejdite na druhú stranu panela k dielam maliarky Ester Šimerovej-Martinčekovej a Julie Kováčikovej-Horovej popri fotografii Ireny Blühovej.

Metóda: zakresľovanie do mapy, grafická interpretácia, analýza a kritické vyhodnotenie, diskusia

Cieľ: priblížiť si spoločenskú situáciu a postavenie a vnímanie človeka v prvej polovici 20. storočia

Postup: Vyzvite skupinu, aby si prečítala zostručený príbeh Ester Šimerovej-Martinčekovej (1909 – 2005), ktorá už v posledných rokoch gymnaziálneho štúdia súkromne navštevovala maliarsku školu Gustáva Mallého v Bratislave a po maturite mala príležitosť odísť do Paríža, kde študovala maliarstvo na Académii Julian, ale aj v súkromnej škole Alexandry Exterovej, a prišla tak do priameho kontaktu s prejavmi avantgardného umenia.

Po návrate do Bratislavy vystavovala aj v Prahe a po rozpade Československa a vzniku protektorátu s manželom, ktorého neskôr popravilo gestapo, odišli do Plzne. Po smrti manžela a obnovení spoločnej republiky sa vrátila späť na Slovensko a opäť sa vydala, tentokrát za fotografa Martina Martinčka. Obaja boli v roku 1952 v rámci Akcie B (očisty miest od nepohodlných osôb, prevažne inteligencie) v čase komunistickej diktatúry nasilu vysťahovaní z Bratislavy do prostredia Liptovského Mikuláša, kde strávili zvyšok života. Ku koncu svojho života získala viacero ocenení za tvorbu. Vyzvite žiakov a žiačky, aby si aj z tohto životného príbehu zaznačili miesta na mapu. Následne sa spoločne zamyslite nad možnou interpretáciou autorkinho diela *Ulica I.* (pri reprodukcii uvedená: Zo zbierok SNG) – vidíte isté prepojenie s jej životným príbehom? Napríklad v zobrazení ľudských postáv v neustálom pohybe. Všimnite si spôsob zobrazenia ľudskej figúry a pripomeňte si, akým spôsobom k zobrazovaniu človeka pristupovali ostatní umelci a umelkyne, ktorých diela ste videli na výstave. Nakoľko sú podobné ľudskej anatómii? Zamyslite sa, čo mohlo

viesť k štylizácii – zjednodušovaniu ľudskej figúry. Interpretácie môžu byť veľmi otvorené, nedá sa presne určiť správna odpoveď – zdôraznite, že vás zaujímajú názory v skupine. Ak si nebudete vedieť rady, pomôcť vám môže práve reprodukcia diela *Ulica I.* v spojení so životným príbehom autorky – ľudská postava je tu podaná veľmi neosobne, stráca sa v mase.

Evaluácia: Nadviažte na predchádzajúcu diskusiu a opätovne si pripomeňte postavenie žien v umení na začiatku 20. storočia. Upriamte pozornosť skupiny na diela umelkyní prezentovaných v tejto časti expozície a upozornite, že Julie Horová a Irena Blühová boli jediné pedagogičky na ŠUR v prvom období až do jej zrušenia slovenským štátom. Opäť sa spoločne zamyslite nad úlohou a postavením umenia v prvej polovici 20. storočia – pripomeňte si pokrokové myšlienky a snahy, ktoré môžete konfrontovať s osudmi spomínaných umelcov a umelkyní, a tiež význam manifestu. Následne skupinu vyzvite, aby do svojich máp zaznačili momenty domácej tvorby moderny, ktoré považujú za dôležité, v podobe legendy,

akú mávajú mapy. Zvoliť si môžu ľubovoľné značky a skutočnosti. Venujte tejto aktivite dve minúty a potom spoločne vyhodnoťte, čo v skupine najviac zarezonovalo.



Tip: K téme umeleckého vzdelávania sa môžete vrátiť aj v škole za pomoci komiksu a článku. Viac tém súvisiacich s kultúrou a obdobím druhej svetovej vojny môžete prejsť aj za pomoci metodických a pracovných listov dostupných na stránke výstavy [Sen x skutočnosť.](#) K téme migrácie sa môžete vrátiť aj v rámci aktivít zo vzdelávacieho videa z cyklu *Výtvarná rozcvička* s názvom [Ľudia v pohybe](#) a vďaka sérii vzdelávacích videí z cyklu *Denníky v pohybe*.

Pripraviť oddelenie galerijnej pedagogiky SNG
Konceptia: Romana Halgošová a Barbora Tribulová
Jazyková úprava: Soňa Gregorová
Grafické spracovanie: Romana Halgošová

